

## **ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУДОВО-ЕКСПЕРТНИХ УСТАНОВ**

**Антон Олександрович ПОЛЯНСЬКИЙ,**

*докт. юрид. наук, доцент, завідувач лабораторії теоретичних досліджень, редакційно-видавничої та науково-методичної діяльності Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»,*

**Серафима Геннадіївна ГАСПАРЯН,**

*канд. юрид. наук, старший дослідник, провідний науковий співробітник відділу міжнародного співробітництва та роботи з іноземцями Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»,  
<https://orcid.org/0000-0002-1050-8292>*

**Валентин Миколайович ФЕСЮНІН,**

*канд. юрид. наук, доцент, завідувач лабораторії економічних, товарознавчих, психологічних досліджень та досліджень об'єктів інтелектуальної власності Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»,  
<https://orcid.org/0000-0002-7458-370X>*

Права людини - це одна з центральних проблем історичного, соціально-культурного розвитку людства, що пройшла через тисячоліття і незмінно перебуває у центрі уваги політичної, правової та філософської думки. Довгий час йшов пошук способів взаємовідносин індивіда та влади. Принаймні у суспільному розвитку людства шляхом свободи і незалежності, дедалі чіткіше виявлялося прагнення обмежити державну владу, захистити людини від довірливих дій державні органи від імені їх посадових осіб. Тому актуальним напрямом діяльності української юридичної науки та законотворчої практики є приведення національного законодавства у відповідність до міжнародно-визнаних норм про права людини, включаючи створення ефективних правових механізмів їх захисту на рівні правозастосування. Здійсненні

Особливої уваги заслуговує забезпечення права і свободи особи на стадії досудового розслідування, оскільки саме кримінальне судочинство є сферою державної діяльності, де права людини зачіпаються найбільш відчутно. Тому саме тут слід так організувати процес встановлення істини у кожному кримінальному провадженні, щоб при цьому в рамках закону мінімально обмежувалися права, свободи та законні інтереси всіх учасників процесу.

Жодне провадження не може обійтися без проведення тих чи інших експертних досліджень. Процесуальною формою їх використання у кримінальному судочинстві виступає судова експертиза. Також необхідно підкреслити важливість превентивної діяльності, адже попередити правопорушення значно легше, аніж здійснювати кримінальну практику.

Експертна діяльність співробітників експертних установ з попередження злочинів має різноманітні аспекти діяльності. Це може бути виявлення експертом під час здійснення ним покладених на нього функцій щодо конкретної справи обставин, які сприяють цьому злочину або іншому правопорушенню, полегшують їх вчинення або приховування, а також узагальнення експертної практики з питань попередження злочинності щодо певної групи конкретних справ. При цьому відбувається не лише констатація встановлених недоліків, порушень і недосконалості певних правил, технічних процесів або механізмів тощо, але і розроблення із застосуванням спеціальних знань профілактичних рекомендацій щодо усунення цих недоліків, удосконалення правил, процесів і механізмів.

Експертна профілактика може бути спрямована на припинення конкретного злочину або правопорушення. Використовуючи спеціальні знання, працівники експертних установ самостійно чи у співпраці зі співробітниками інших спеціалізованих установ можуть розробляти й удосконалювати прилади і пристрої, що перешкоджають вчиненню злочину або забезпечують його оперативне виявлення і знаходження злочинця. Профілактичні рекомендації співробітників судово-експертних установ можуть реалізовуватися в правоохоронних органах, які розглядають можливості використання спеціальних знань для виявлення обставин, що сприяють злочинам, у лекційній пропаганді серед населення з використанням у допустимих межах матеріалів експертної практики.

Однією із форм профілактичної роботи експертів є надання практичної допомоги окремим установам та організаціям у виявленні криміногенних факторів та інших недоліків, що допускаються в процесі здійснення ними своєї виробничої діяльності [1, с. 45].

Незважаючи на різноманітність форм профілактичної діяльності експертно-криміналістичних установ найбільш важливе значення в цій галузі мають можливості експертизи в межах кримінального провадження у виявленні обставин, що сприяють кримінальним правопорушенням, а також розробленні заходів щодо їх усунення [2, с. 161].

Відповідно до пункту 10 ч. 1 ст. 3 КПК України кримінальне провадження – це досудове розслідування і судове провадження або процесуальні дії у зв'язку із вчиненням діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність [3]. Увесь процес кримінального провадження пов'язано з установленням та доказуванням таких фактичних обставин, як подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення), винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення; вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат, обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які

виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження, тощо.

У багатьох випадках установлення зазначених фактів потребує дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки чи мистецтва. Для вирішення цих завдань Кримінальний процесуальний кодекс України передбачає залучення експерта або спеціаліста, тобто осіб, які володіють науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, мають право на проведення експертизи або участь в інших процесуальних діях і яким доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок чи консультацію з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери їх знань (ст. 69, 71 КПК України) [3].

Таким чином, спеціальні знання у кримінальному провадженні використовуються у двох формах: у разі залучення спеціалістів під час окремих слідчих (судових) дій і в межах проведення експертизи.

#### **Список використаних джерел:**

1. Профілактика правопорушень (кримінологічні та експертно-криміналістичні аспекти): монографія / П. В. Мельник, Н. О. Данкович, І. Я. Фрідман та ін. Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2011. 170 с.
2. Філіпенко Н. Є. Кримінологічна діяльність судово-експертних установ України : монографія. Харків : Коллегіум, 2020. 392 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (в редакції від 11.09.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 01.10.2021).